

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/217274,11-kwietnia-1990-roku-zniesiono-Glowny-Urzad-Kontroli-Publikacji-i-Widowisk-inst.html>
28.02.2026, 04:52

11 kwietnia 1990 roku zniesiono Główny Urząd Kontroli Publikacji i Widowisk – instytucję, która przez ponad 40 lat zajmowała się cenzurą w PRL

Po II wojnie światowej Polska była państwem komunistycznym, w którym cenzura była jednym z głównych narzędzi kontroli społeczeństwa. Główny Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk (GUKPPiW) sprawował nadzór nad wszystkimi mediami, publikacjami, książkami, filmami, sztukami teatralnymi, a nawet reklamami. Cenzura obejmowała także m.in. zakaz publikowania treści krytycznych wobec władz, ZSRS, PZPR czy treści uznanych za „szkodliwe dla socjalistycznego porządku”. Dopiero w latach 1989–1990, w wyniku transformacji ustrojowej, Polska zaczęła odchodzić od systemu komunistycznego, a w związku z tym od cenzury. Jej zniesienie stało się symbolicznym końcem komunistycznego systemu kontroli informacji.

11.04.2026

Gławlit po polsku

Po II wojnie światowej Polska trafiła pod dominację Związku Sowieckiego, co miało decydujący wpływ na kształt ustroju państwa polskiego oraz życie jego obywateli. W Polsce na wzór sowiecki wprowadzano system polityczny i gospodarczy, jak się miało okazać dotyczyło to również kontroli nad informacją. W ZSRS już od czasów rewolucji bolszewickiej funkcjonował system ścisłej kontroli treści publikowanych w przestrzeni publicznej. Cenzura była jednym z fundamentów dyktatury proletariatu i narzędziem sprawowania władzy totalitarnej. Rolę tę pełnił m.in. *Gławlit* (Główny Zarząd do Spraw Literatury i Wydawnictw), powołany w 1922 roku.

Komunistyczne władze Polski, wierne sowieckim wzorcom, szybko zaczęły wprowadzać podobne mechanizmy. Już w latach 40. powoływano do życia organy odpowiedzialne za kontrolę prasy i publikacji. Początkowo instytucje cenzorskie funkcjonowały w ramach struktur partyjnych lub wojskowych, jednak z czasem nadano im formalny, instytucjonalny charakter. W rezultacie na mocy rozkazu ministra bezpieczeństwa publicznego Stanisława Radkiewicza z 19 stycznia 1945 r. powołano Centralne Biuro Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk. Następnie w maju tego samego roku, podczas spotkania cenzorów, Jakub Berman wypowiedział słowa, które miały pozostać aktualne przez cały okres PRL:

Wolność prasy i zgromadzeń przysługuje wyłącznie tym, którzy mają odpowiedni stosunek do Polski

Jego słowa stały się dewizą polityczną „nowych” elit nad Wisłą.

„Milcz i nie myśl!”

Pod koniec 1945 Centralne Biuro Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk przekształcono w Główny

Urząd Kontroli Prasy, Publikacji i Widowisk, który oddzielono od aparatu bezpieczeństwa i podporządkowano Prezydium Rady Ministrów. Pierwszym dyrektorem tego (nie) sławnego urzędu został Tadeusz Zabłudowski. Poza kontrolą informacji ta instytucja miała wzmocnić również władzę komunistyczną w Polsce. Z czasem jednak kompetencje cenzury zawężono do trzech fundamentalnych zadań:

- 1) kontrola prewencyjna treści przeznaczonych do publikacji,
- 2) usuwanie „szkodliwych” treści, w tym wszelkiej krytyki partii, ZSRS czy socjalistycznego ustroju,
- 3) ograniczanie wpływu Kościoła, opozycji i Zachodu na społeczeństwo.

Rzeczywistość życia społecznego w PRL pozostawała w rażącej sprzeczności z zapisami konstytucji z 1952 r. W jej artykule 71. widniało zapewnienie, że „Polska Rzeczpospolita Ludowa zapewnia obywatelom wolność słowa, druku, zgromadzeń i wieców, pochodów i manifestacji” — prawa te istniały jednak głównie na papierze, o czym szybko przekonali się sami obywatele. Zwalczanie wolności słowa i indywidualizmu stało się priorytetem władz, a cenzura była narzędziem represji wobec tych, którzy odważyli się myśleć inaczej.

GUKPPiW przez kolejne 40 lat funkcjonował jako instytucja rządowa, ale w praktyce był całkowicie podporządkowany Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i służył realizacji jej propagandowych celów. Wśród nich było: utrzymanie monopolu partii na informację, eliminacja pluralizmu poglądów, kreowanie „jedynie słusznego” obrazu rzeczywistości oraz zapobieganie buntom, protestom i niezależnemu myśleniu. Jednak, jak miało się okazać, społeczeństwo polskie wykazało się dużą odpornością na propagandową „prawdę” płynącą z ekranów czy innych środków masowego przekazu.

Wprowadzony w 1981 roku stan wojenny jeszcze bardziej zaostrzył mechanizmy cenzury i kontrolę nad obiegiem informacji. Dopiero podczas Okrągłego Stołu w podzespole ds. środków masowego przekazu podjęto temat likwidacji GUKPPiW. Stwierdzono, że niezbędnym warunkiem budowy nowego porządku informacyjnego jest zniesienie cenzury. W konsekwencji do zniesienia cenzury instytucjonalnej oraz przywrócenia wolności słowa w Polsce doszło w wyniku zmian ustrojowych w Polsce. Stało się to na mocy uchwalonej 11 kwietnia 1990 r. ustawy o uchyleniu ustawy o kontroli publikacji i widowisk, zniesieniu organów tej kontroli oraz o zmianie ustawy - prawo prasowe. Tym samym po 45 latach zniknęła cenzura w Polsce.

***

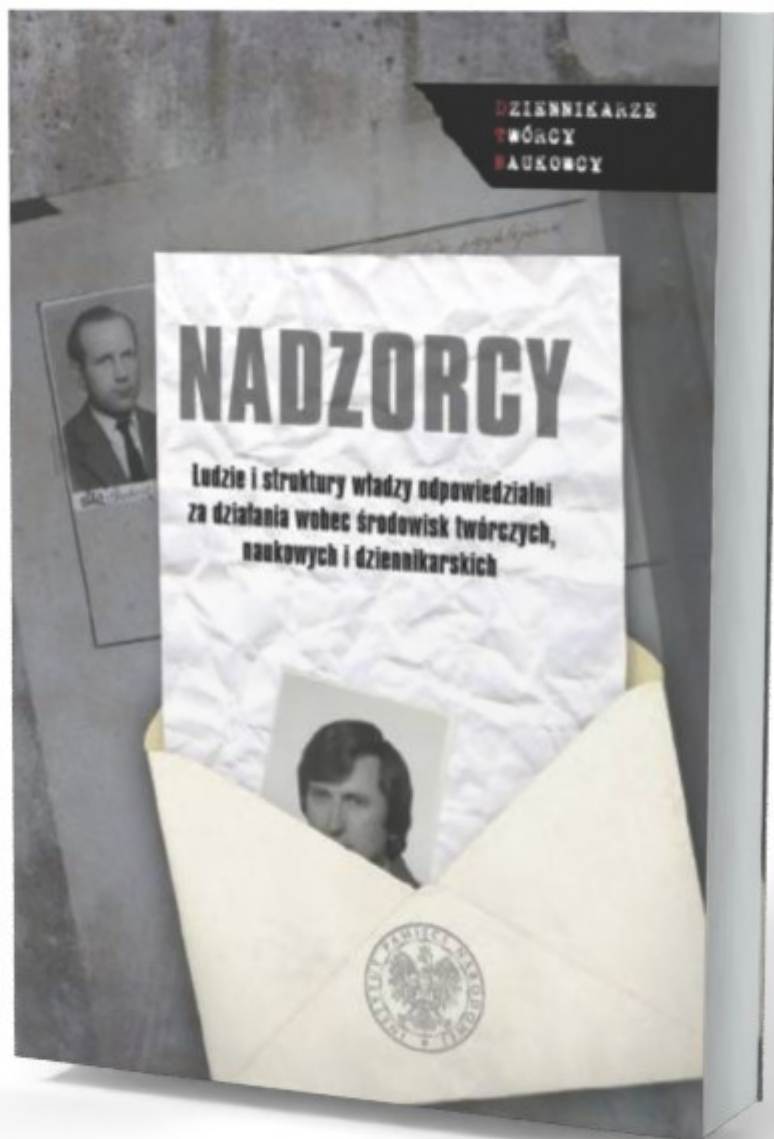
W 2019 roku IPN wydał książkę „Propaganda w PRL i NRD / Propaganda in der Volksrepublik Polen. Tematy, instytucje, kampanie / Themen, Institutionen, Kampagnen” autorów: Robert Klementowski, Ewa Matkowska, Jarosław Syrnyk. Dwujęzyczny tom studiów jest pokłosiem konferencji naukowej zorganizowanej przez Instytut Pamięci Narodowej i Instytut Filologii Germańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego, a zatytułowanej *Propaganda w PRL i NRD – tematy, instytucje, kampanie*. Konferencja odbyła się we Wrocławiu jesienią 2015 roku.

Publikacja zawiera rozważania o różnorodnej tematyce, począwszy od ujęcia historycznego przez kulturoznawcze, aż po językoznawcze i politologiczne. Autorzy podjęli się opisu problemu propagandy zgodnie ze swoimi zainteresowaniami badawczymi, każdy z artykułów stanowi więc ciekawą historię, a zbiorczo składają się na szczególnie interesującą retrospekcję. Publikacja

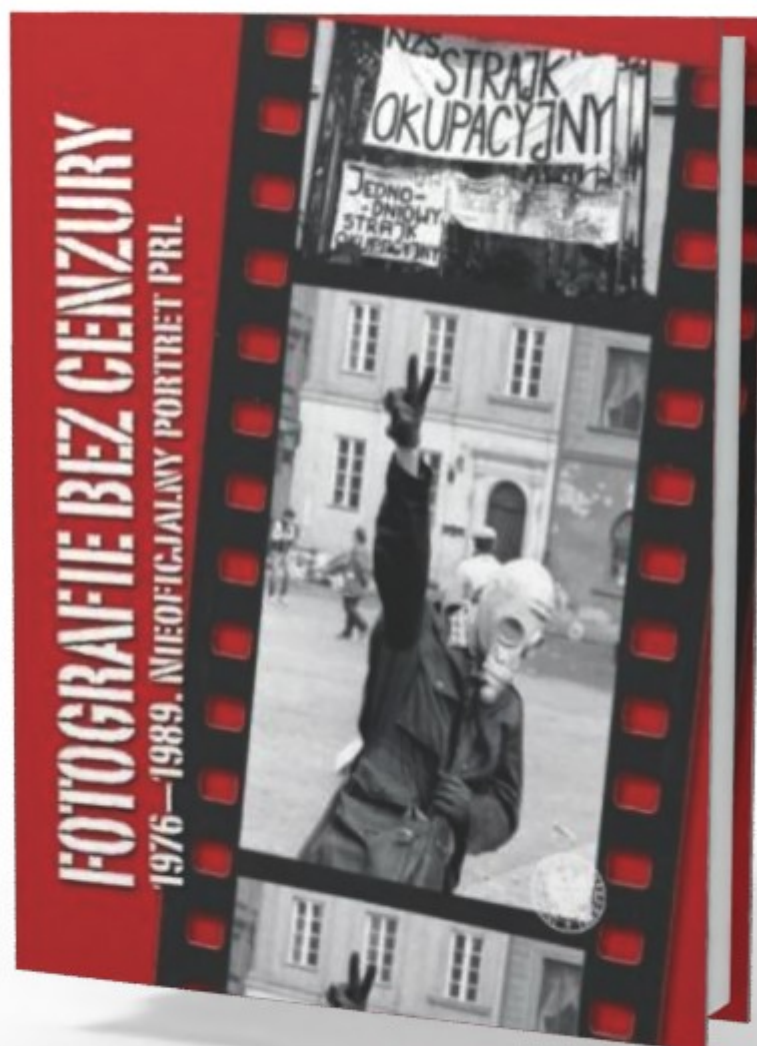
ukazała się w ramach wrocławskiej serii wydawniczej Inne strony historii.

W 2017 roku IPN wydał książkę „Nadzorcy. Ludzie i struktury władzy odpowiedzialni za działania wobec środowisk twórczych, naukowych i dziennikarskich. Seria: Dziennikarze. Twórcy. Naukowcy” autorów: Sebastian Ligarski i Grzegorz Majchrzak. Jest poświęcona strukturom partyjnym, aparatu bezpieczeństwa i cenzury oraz ich przedstawicielom, którzy zajmowali się środowiskami twórczymi, naukowymi i dziennikarskimi w PRL.

W 2014 roku IPN wydał książkę „Fotografie bez cenzury 1976-1989. Nieoficjalny portret PRL” autorów: Paweł Sasanka, Sławomir Stępień i Tomasz Gleb. Publikacja prezentuje fotografie dokumentujące życie codzienne w PRL, które nie podlegały cenzurze, ukazując autentyczny obraz tamtych czasów.

Więcej interesujących materiałów i artykułów znajdą Państwo w naszym portalu przystanekhistoria.pl. Zachęcamy do skorzystania z niego i śledzenia aktualnych wydarzeń:

- Zbigniew Romek, [Cenzura jako narzędzie sprawowania władzy w PRL](#)
- Przemysław Zwiernik, [Plakat z karykaturą Leonida Breżniewa](#)
- Małgorzata Choma-Jusińska, [Cenzura na targach książki](#)
- Robert Spalek, [„Idą kołnierze...” czyli o udostępnianiu, rozpowszechnianiu i cenzurze muzyki rockowej w latach osiemdziesiątych](#)
- Adam Dziurok, [Koniec z klerykalnymi „sztuczkami teatralnymi” - epizody walki z Kościołem katolickim w okresie stalinizmu w województwie śląskim](#)
- [Propaganda i cenzura były kluczowymi narzędziami w rękach komunistycznej władzy, które miały na celu nie tylko kontrolowanie informacji, ale również kształtowanie postaw społeczeństwa, budowanie pozytywnego wizerunku reżimu oraz eliminowanie wszelkich niepożądanych treści. Co komuniści zamierzali osiągnąć dzięki propagandzie i cenzurze?](#)

Audio: dr Grzegorz Majchrzak (BBH IPN) o cenzurze

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Centrala

PRL

Fot. AIPN, blat z ulotkami o treści: "Cenzura, tego spadku po zaborcach nie chcemy", "Obywatelu! [...] Czytajcie wydawnictwo Oficyny Liberalów", syg. IPNBU-3-4-93-7

Fot. AIPN, Aleja Grunwaldzka w Gdańsku. Nz. częściowo zamalowane napisy: na ogrodzeniu - "Radio i telewizja własnością narodu", na chodniku - "DTV kłamię", syg. IPNBU-3-14-79-1316

Fot. AIPN, Napisy ("Program rządu - to GŁÓD" oraz "PRECZ Z CENZURĄ", "Żądamy dostępu do RiTV") na murze zakładu „Bałtyk” przy ul. Grunwaldzkiej we Wrzeszczu, namalowane przez grupę plakatówą Zygmunta Błażka, tzw. „Parszywą dwunastkę”, sygn. IPNBU-10-5-39-137

Cenzura, podobnie
jak niewolnictwo
nigdy nie będzie
prawem, choćby tysiąc
razy istniała w postaci
ustaw."

K. Marks "Pisma
młodzieżowe"

NIE BĘDZIE
NAS
NIE BĘDZIE
NIC!

Fot. AIPN, Strajki studenckie na łódzkich uczelniach w 1981 roku. Na zdjęciu dwie kartki przyklejone do szyby z napisami: na górze - "Cenzura, podobnie jak niewolnictwo nigdy nie będzie prawem, choćby tysiąc razy istniała w postaci ustaw. K. Marks Pisma młodzieżowe", na dole - "Nie będzie nas nie będzie nic!", syg. IPNLd-7-3-4-28

Fot. AIPN, Fotokopia jednego z plakatów kolportowanych w latach 80. przez opozycję antykomunistyczną. Na pierwszy plan wysuwa się hasło o treści: "TEGO SPADKU NIE CHCEMY", odnoszące się do cenzury, które to słowo jest zapisane cyrylicą (lewa górna część ulotki, pod dwugłowym orłem - tradycyjnym herbem Rosji) i w języku niemieckim (prawy dolny róg), syq. IPNLd-11-3-1-21

Pliki do pobrania

[dr Grzegorz Majchrzak \(BBH IPN\) o cenzurze \(mp3, 6.32 MB\)](#)

[dr Grzegorz Majchrzak \(BBH IPN\) o cenzurze \(wav, 92.73 MB\)](#)